

Dotazník

Kateřina Vlčková

Přednášky

Základy pedagogické
metodologie

Dotazník

- Způsob písemného kladení otázek
- Zjišťování písemných odpovědí
- Určen především pro hromadné získávání údajů =>
- velký počet odpovídajících => ekonomický nástroj (malá časová investice)
- Nejfrekventovanější metoda
- Zdánlivě lehká metoda => mnoho špatných dotazníků

Terminologie

RESPONDENT osoba, která dotazník vyplňuje

POLOŽKY otázky, jednotlivé prvky dotazníku

ADMINISTRACE zadávání dotazníku

NÁVRATNOST DOTAZNÍKU

Cíl dotazníku

nutné přesně formulovat cíl a úlohu dotazníku ve vztahu ke zkoumanému výzkumnému problému

- ⇒ jasná celková koncepce dotazníku
- ⇒ orientace na hlavní body
- ⇒ jasné zaměření jednotlivých položek

Struktura dotazníku

- Promyšlená
- Základní otázka je rozdělena do několika okruhů / podproblémů
- Okruhy se naplňují položkami

=> Nezačínejte bez promyšlení hned vymýšlet nějaké otázky

Tři části dotazníku

1/ Vstupní část

2/ Položky

3/ Poděkování za spolupráci

Vstupní část dotazníku

Hlavička

- název a adresa instituce a/nebo jména autorů

Vysvětlení cíle

- zdůrazní se význam respondentových odpovědí pro řešení problematiky
- motivujeme tak respondenta k pečlivému vyplňování, vrácení dotazníku a

Pokyny

- ilustrativní příklad vyplnění

2. část dotazníku POLOŽKY

- Pořadí odpovídá psychologickým požadavkům
 - Začátek: otázky lehčí, přitažlivější = neodradit respondenta
 - Uprostřed: těžší otázky, méně zajímavé
 - Konec: faktografické otázky (nejsou náročné) <= respondent může být unavený

Jak tvořit položky dotazníku

1/ Věnujte velkou pozornost každému slovu v položce

Př. (špatný)

Kolik šálek kávy vypijete denně?

1 2 3 4 5 a více

- Šálek kávy nevyjadřuje intenzitu kávy
- Denně X co když pije i v noci (zkouškové) X co když o prázdninách nepije

Základní pravidla tvorby položek

2/ Formulujte jasné otázky/položky

- všichni jim budou rozumět stejným způsobem
- jasná otázka pro autora dotazníku nemusí být jasná pro respondenty

Základní pravidla tvorby položek

3/ Příliš široké znění vede k příliš volným odpovědím

Př. (špatný)

Jaký je Váš názor na nejnovější učební osnovy?

⇒ Které osnovy?

⇒ Osnovy ze kterých předmětů?

Základní pravidla tvorby položek

4/ Výrazy jako

několik

obyčejně

někdy

interpretují respondenti různě

=> vyhýbat se jejich používání

Základní pravidla tvorby položek

5/ Vyhněte se dvojitým otázkám

- bývají se spojkou **a**
- Př.
Školní psychologové tráví mnoho času vypracováváním výkazů, a proto nemají dost času na vlastní poradenství.
souhlasím – nesouhlasím
- Respondent Vám může odpovídat pouze na jednu z nich

Základní pravidla tvorby položek

6/ Dávejte jen takové otázky, na které respondenti dovedou odpovědět

7/ Otázky musí být pro respondenty smysluplné

- Když dáte otázky, ke kterým nemají vztah, odpoví povrchně

Základní pravidla tvorby položek

8/ Tvořte jednoduché otázky

- Otázky mají být lehce pochopitelné, jednoduché, lehce zodpověditelné
- Dlouhým jde hůře rozumět
- Znechucují respondenty
- Zpomalují vyplňování dotazníku

Základní pravidla tvorby položek

9/ Vyhněte se záporným výrazům

- Často se přehlédnou
- Často se nesprávně interpretují

Př. ***Tento vyučovací předmět NENÍ můj oblíbený.***
ano ne

- Pokud je nutné použít záporné slovo, zvýrazněte ho tiskem
- Zcela vylučte dvojitý zápor

Př. **Nedomnívám se, že by se mi v učitelské profesi nedařilo. **Ano - ne****

Základní pravidla tvorby položek

10/ Vyhýbejte se otázkám, které vzbuzují předpojatost

- týkají se obvykle nějaké osoby nebo instituce
Př. (špatný)

Souhlasíte nebo nesouhlasíte s návrhem ředitele vaší školy o ... ?

- Na některé otázky respondent odpovídá tak, jak je to společensky žádoucí, i když je dotazník anonymní
Př. (špatný)

Zesměšňuje své žáky při výuce? Ano – ne

⇒ nechat zadní dvířka, důstojnost člověku

ano - někdy ano, někdy ne – záleží to na situaci - ne

Základní pravidla tvorby položek

11/ znění položek ověřte v předvýzkumu

- obvykle pomocí interview
- respondent vysvětlí, jak rozumí otázce
- nejasné položky se upraví
- zjistí se, proč respondenti na některé otázky neodpovídali nebo odpovídali *nevím*
 - podíl takových otázek by měl být max. 5%

Tvorba položek

- Některé položky se tvoří snadno
 - zejména faktografické otázky
 - věk, pohlaví, bydliště, zaměstnání, vzdělání
- Obtížněji se tvoří položky zjišťující
 - názory, postoje, osobnostní rysy

Tvorba položek

- Formulujte položky tak, aby byl respondent ochoten odpovídat,
- A když odpovídá, aby odpovídal nezkresleně (nevylepšoval se, nezhoršoval údaje)
- Na důvěrné otázky lidé neradi odpovídají

Př. (špatný) ***Váš věk?***

Př. (opravený – dostatečné pro odhad věku)

- ***Rok ukončení studia....***
- ***Počet roků ped. praxe....***

Tvorba dotazníku pro děti

- Položky musí být velmi jednoduché
- Velkou pozornost věnujte výběru slov
- Své myšlenky převedte na myšlení a jazyk dítěte
- V předvýzkumu ověřte, zda dítě rozumí

Typy položek

Podle stupně otevřenosti

- Uzavřené
- Polouzavřené
- Otevřené

Uzavřené položky

- Nabízí hotové alternativní odpovědi
- Respondent zaznačí (zakroužkuje, podtrhne) vhodnou odpověď
- Varianty odpovědí se připraví na základě poznání problematiky a předvýzkumu (dotazník, interview)
- Výhoda – lehké zpracování

Příklad uzavřené položky

Myslíte si, že pro nadané děti je potřeba zřizovat speciální školy?

- a) ano
- b) ne
- c) neumím se vyjádřit

Dichotomická položka

- nabízí odpovědi ano – ne
- Přináší jen základní informaci na položenou otázku

– Typ odpovědi **neumím se vyjádřit, nevím, neumím se rozhodnout, nedovedu posoudit** je velmi důležitý

- Kdyby byl respondent donucen vyjádřit se ANO - NE, zkreslilo by to výsledky

Příklad uzavřené položky s více alternativami odpovědí

Zřizování speciálních škol pro nadané děti považují za

- a) Vhodné*
- b) Vhodné jen pro jisté druhy nadání (např. pohybové, výtvarné)*
- c) Vhodné jen tehdy, když to nepoškodí výuku anebo vybavení běžných škol*
- d) Nevhodné*
- e) Neumím se vyjádřit*

Otevřené položky

- Respondent má velkou volnost odpovědí
- Otázka jen nasměruje, neurčuje alternativní odpovědi
- Nevnučují volbu
- Zdroj nových, neznámých údajů
- Odpovídá se však obtížněji – časově pomalejší, náročnější

Příklad Otevřené položky

Jaký je Váš názor na zřizování speciálních škol pro nadané děti?

Užší zaměření otázky:

Vysvětlete, proč souhlasíte se zřizováním speciálních škol pro nadané děti ve vašem městě.

Zpracování otevřené položky

- Obtížně se zpracovává – dodatečně se kategorizuje

Př.

- Dotazník se 20 otevřenými otázkami
- Zadán 150 respondentům
- Na každou položku cca. 20 možných variant odpovědí
- => celkem 400 variant!!!

X

- Tentýž dotazník s uzavřenými odpověďmi
 - cca. 5 variant na položku
 - Celkem 100 variant - navíc již kategorizovaných

Polouzavřené položky

- Nabízejí nejprve alternativní odpověď
- Potom žádají o vysvětlení, objasnění
 - v podobě otevřené otázky
- Př.

Souhlasíte se zřízením speciálních škol pro nadané děti?

Ano – ne. Pokud ano, proč?

Příklad polouzavřené položky

K učení se cizímu jazyku mne motivuje

- a) Jazyk mne baví
- b) Cestování
- c) Povinná maturita z CJ
- d) Kamarádi v zahraničí
- e) Budoucí zaměstnání
- f) Děláním v CJ na počítači
- g) Učitel
- h) Rodiče
- i) Jiné, co?**

Škálované položky

- Škála poskytuje odstupňované hodnocení jevu

Př.

Z kolika skript a učebnic jste se připravovali na danou zkoušku?

1 2 3 4 5 a více

Variabilita typů položek v dotazníku

- Nemusíte používat jen jeden typ
- Vystřídají-li se dva typy zlepšuje to pozornost, vyvádí ze stereotypu
- Typy položek se ale nesmí stále střídat
 - rozptyluje to respondenta, musí se přeladovat

Validita jednotlivých typů položek

- Vysokou validitu mají faktografické položky
 - **Věk, pohlaví**
- Položky vyžadující odhad nebývají přesné, je třeba údaje v mysli rekonstruovat
 - **Kolik času věnujete týdně studiu?**
 - **Jakým způsobem jste se dozvěděli o nové knize?**
- Nižší validitu mají také položky týkající se názorů, postojů, zájmů

Validita položek

- **Správnost odpovědí respondentů nezáleží jen na znění otázky/položky, ale i na respondentech samotných**
 - Někdo odpovídá pečlivě, pravdivě
 - Někdo k vyplňování přistupuje volně, přibarvuje si

Počítat s povrchním odpovídáním zejména

- u neanonymních dotazníků
- u anonymních, když respondent považuje dotazník za nedůležitý

L-otázky

- Lži- otázky, lži-skóre
- Zaměřené na chování, které neodpovídá společenské normě, nicméně se ho lidé dopouští

Př.

Míváte občas myšlenky anebo nápady, o kterých byste si nepřáli, aby je měli jiní lidé? ANO NE

Reliabilita dotazníku

- Závisí na více vlastnostech
- Jednou z nich je vnitřní konzistence
- **Je tím vyšší, když obsahuje více otázek, které se ptají na tutéž informaci**

Délka dotazníku

- Taková, abyste získali všechny potřebné údaje, NE DELŠÍ
- Dlouhý dotazník unavuje, odrazuje, vyplnění je odbýváno
- Max. 30 min.
- Poštou zasílané – max. 15. min.
- U mladších dětí ještě kratší
- Délku určíte na konkrétním vzorku respondentů – předvýzkum
- Když dotazník respondenty velmi zajímá, vyplňují i dlouhý lehce
- Délka závisí i na schopnostech respondentů => různá

návratnost

- Poměr počtu odeslaných dotazníků k počtu vyplněných a vrácených
- Min. 75%
- Uvažovat o složení respondentů, kteří dotazník vrátili

Průvodní dopis

- Dobře ho naformulovat
- Zdůraznit důležitost tématu a odpovědí respondentů Psát o výzkumu, ne o diplomové práci
- Uvést, že vyplnění trvá 15 min. a musí tolik také trvat (ne více)
- Dát poštovní známku do obálky – zvyšuje to návratnost X dnes se dotazníky administrují přes internet

Literatura

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2002.

PELIKÁN, J *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha : Karolinum, 1998.

GALL, M. D.; BORG, W. R.; GALL, J. P. *Educational Research. An introduction*. N. Y. : Longman, 1996.